

**NASREDDİN HOCA ENSTİTÜSÜ'NÜN KURULMASI TEKLİFİ
ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

Doç. Dr. Zülfikar BAYRAKTAR*

ÖZ

Türkiye, birçok farklı kültürle zenginleşmiş bir medeniyetin mirasçısı konumunda bir ülkedir. Atalarımız insanlık tarihine mimariden görsel sanatlara, edebiyattan musikiye birçok alanda değerli eserler armağan etmişlerdir. Somut olmayan kültürel mirasımızın önemli bir parçası olan Nasreddin Hoca ve fıkraları sadece Türk Dünyasında değil aynı zamanda diğer coğrafyalarda da hayatiyet gösterme kabiliyetine sahip önemli bir değerdir. Nasreddin Hoca, öncelikle Türk insanının bilinçaltının sözcüsü olmuş, sonrasında ise farklı kültürlere mensup toplumlarla entegre olarak Türk kültürünün evrensel yüzü haline gelmiştir. Nasreddin Hoca fıkralarında temelde insana ait tüm unsur ve durumlar hoşgörü çerçevesinde tartışılır ve çözüme bağlanır. Bu fıkralarda insanlar ayrıştırılmaz, ötekileştirilmez, din, dil, cinsiyet, ırk ve mezhep ayrımına tabi tutulmazlar. Aksine bu anlatılarda insan olmanın evrensel normları yüceltilir ve tavsiye edilir. Nasreddin Hoca fıkralarında ortaya konulan birlikte ve barış içerisinde yaşama kültürü, günümüz dünyasında insanlık adına çok önemli bir reçete olarak karşımızda durmaktadır. Nasreddin Hoca fıkralarının tüm insanlık adına verdiği mesajlar başta sosyal, kültürel, sanatsal, diplomatik ve siyasi bağlamlar olmak üzere daha birçok alanda yol göstericilik vasfına haizdir. Bu yüzden ki çalışmamızda da teklif olunacağı üzere *Nasreddin Hoca Enstitüsü*'nün kurulması ile Nasreddin Hoca'nın hayatını, fıkralarını, fıkralarının yayılma sahalarını, Türk ve dünya edebiyatındaki yerini, özgünlüğünü ve değerini incelemek ve araştırmak; bahsi geçen amaçlar doğrultusunda çalışmalarda bulunmak, bilimsel, sosyal ve kültürel etkinlikler yapmak ve projeler gerçekleştirmek, basılı ve dijital yayımlar yapmak mümkün olacaktır. Ayrıca Nasreddin Hoca ile ilgili ulusal ve uluslararası yayınların toplandığı bir ihtisas kütüphanesi oluşturmanın yanı sıra Nasreddin Hoca düşüncesinin Türkî halklarda ve uluslararası toplumda tanınırlığını ve bilinirliğini arttırmaya yönelik çalışmalar yapmak bu enstitünün en önemli amaçlarından biri olarak hedeflenmektedir. Kurulması planlanan *Nasreddin Hoca Enstitüsü* ile ülkemizi, dilimizi, kültürel mirasımızı ve mizaha dayalı sanatımızı tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkelerle olan dostluğunu ve kültürel alışverişini sağlamak imkânı daha da güçlenecektir. İmajların endüstriye ve kültür diplomasisinin önemli bir enstrümanına dönüştürüldüğü günümüz dünyasında *Nasreddin Hoca Enstitüsü*'nün kurulması bu alandaki önemli bir boşluğu da dolduracaktır. Böylelikle Türkiye'nin her alanda nitelikli temsilini sağlamak ve bu doğrultuda '*Türkiye markasını güçlendirmek*' mümkün hale gelecektir.

Anahtar Kelimeler: Nasreddin Hoca, Nasreddin Hoca Enstitüsü, Kültür Diplomasisi, Türk Dili, Türkiye Markası.

**AN ASSESSMENT ON THE PROPOSAL TO FOUND NASREDDIN HODJA
INSTITUTE**

ABSTRACT

Türkiye is a country that is the inheritor of a civilization enriched with many different cultures. Our ancestors presented valuable works to the history of humanity in many fields such as architecture, visual arts, literature and music. Nasreddin Hodja and his jokes, which are an important part of our intangible cultural heritage, are an important value that has the ability to show vitality not only in the Turkish World, but also in other geographies. Nasreddin Hodja first

* Anadolu Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı, zulfikarbay@gmail.com, Orcid ID: 0000-0001-9515-5408

became the spokesperson of the subconscious mind of Turkish people, and then became the universal face of Turkish culture by integrating with societies belonging to different cultures. In Nasreddin Hodja anecdotes, basically and essentially all human elements and conditions are discussed and resolved within the framework of tolerance. In these anecdotes, people are not separated, marginalized, or not subjected to discrimination based on religion, language, gender, race or sect. On the contrary, the universal norms of being human are aggrandized and recommended in these narratives. The culture of living together and in peace, as revealed in Nasreddin Hodja anecdotes, stands before us as a very important recipe for humanity in today's world. The messages given by Nasreddin Hodja anecdotes on behalf of all humanity contain a more guiding potential in social, cultural, artistic, diplomatic and political contexts. For this reason, as it will be proposed in our study, it will be possible to establish Nasreddin Hodja Institute and within this institute, to examine and research the life of Nasreddin Hodja, his jokes, the spreading areas of his jokes, his place in Turkish and world literature, his originality and value, to carry out studies in line with the aforementioned objectives, to carry out scientific, social and cultural activities and projects, to carry out printed and digital publications. In addition, one of the most important goals of this institute is to create a specialized library where national and international publications about Nasreddin Hodja are collected and to work on increasing the recognition and awareness of Nasreddin Hodja thought in Turkish and international societies. With the Nasreddin Hodja Institute planned to be established, the opportunity to promote our country, language, cultural heritage and art, and to ensure Türkiye's friendship and cultural commerce with other countries will be strengthened. In today's world, where images are converted into industry and to an important instrument of cultural diplomacy, the establishment of Nasreddin Hodja Institute will fill an important gap in this field. Thus, it will be possible to provide qualified representation of Türkiye in every field and "to strengthen brand Türkiye" in this direction.

Keywords: Nasreddin Hodja, Nasreddin Hodja Institute, Cultural Diplomacy, Turkish Language, Brand Türkiye.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, farklı kültürlerce mayalanmış bir medeniyetin mirasçısı konumundadır. Türk kültürü insani olanı kendi bünyesine almakla yetinmemiş ayrıca bu değerleri mevcutla yoğurarak daha üst bir noktaya taşımıştır. Bu yüzdendir ki söz konusu kültürel miras yerel olduğu kadar ulusal ve evrensel birçok unsuru da kendi içerisinde yaşatmış, güncellemiş ve geleceğe taşımıştır. Son birkaç asırdır kültürel bakımdan *tekdüzeleşmenin* yaşandığı günümüz dünyasında mirasçısı olduğumuz bu kültürel birikim tüm insanlık adına büyük bir kazanç olarak görülmelidir. Hoşgörü ve birlikte yaşama kültürünü önceleyen kültürel birikimimiz, bugün dünyada yaşanan birçok sosyokültürel soruna çözüm sunabilecek potansiyele fazlasıyla sahiptir. Dolayısıyla bu kültürel birikimimizin yerelden küresele doğru seyri değiştirilerek ve günümüz koşul ve ihtiyaçlarına göre güncellenmesi, her koldan üretime geçirilmesi büyük bir öneme sahiptir. İşte bu noktada özellikle de devlet eliyle kültür ve sanat politikalarının yeniden revize edilmesi ve büyük bir kültürel üretim hamlesinin başlatılması bir zaruret haline gelmiştir. Kültürel değerlere sahip çıkarak onları yaşatmanın, insanlığın hizmetine sunmanın ya da toplumlar ve kültürler arasında diyalog ve karşılıklı iletişim yoluyla dostluk ve barışa katkıda bulunmanın en önemli ayaklarından birini oluşturan *kültür diplomasisi* ve *kültür ekonomisi* kavramları bu noktada büyük bir öneme sahiptir.

Türkiye Cumhuriyeti yerel, ulusal ve uluslararası alanlardaki *kültür diplomasisi stratejilerini*, havza ve hafıza arasındaki bağlarını da güçlü temeller üzerine kurarak, *Kültür ve Turizm Bakanlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (ve bağlı kuruluşları), YÖK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TRT, TÜRKSOY, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, Dışişleri Bakanlığı, TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü* gibi kurum ve kuruluşlar üzerinden eşgüdümlü olarak yürütmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar içerisinde özellikle Yunus Emre Enstitüsü dünya genelinde açmış olduğu kültür merkezleri ile kültürel mirasımızın bütün unsurlarını kapsayacak biçimde çalışmalarını yürütmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün en temel kuruluş amacı ülkemizi, dilimizi, kültürel mirasımızı ve sanatımızı tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkelerle olan dostluğunu ve kültürel alışverişini tesis etmektir. Zaman içerisinde görülmüştür ki Türk milletinin inanç ve düşünce yapısı diğer ülkeler için zengin bir ilham kaynağı olma imkân ve kabiliyetine sahiptir. Kuruluş ilhamını Yunus Emre'nin hayatı, şiirleri ve felsefesinden alan ismiyle müsemma bu enstitü ülkemizin kültür diplomasisi noktasındaki en marka kuruluşlarından biri haline gelmiştir.

Tıpkı Yunus Emre gibi kültür coğrafyamızın en kıymetli şahsiyetlerinden biri de Nasreddin Hoca'dır. Nasreddin Hoca, sadece Anadolu topraklarında değil, tüm Türkî cumhuriyetlerin ve diğer yabancı devletlerin hem sözlü hem yazılı hem de dijital kültürlerinde yaşayagelen önemli figürlerden biridir. Bu evrensel fıkra tipi sosyokültürel meselelere dair tüm insanlık adına ortaya koyduğu çözüm ve önerilerle hem güldürmüş hem de düşündürmüştür. Bu fıkralarda büyük bir medeniyet birikimi, komplekslerinden arınmış olağanüstü bir bakış açısı, engin bir hoşgörü ve birlikte yaşama tecrübesi vardır. Dünyada böylesine zengin bir bakış açısının kendine yer bulduğu belki de ikinci bir fıkra tipinden bahsetmek mümkün değildir. Nasreddin Hoca fıkraları bu yönüyle kültür ve sanat aracılığıyla ülkeler ve toplumlar arasında dostluk ve barışa katkı sunabilecek bir vizyona, misyona ve felsefeye fazlasıyla sahiptir. Dahası bu kültürel hazine özellikle *somut olmayan kültürel miras, kültür diplomasisi, kültür ekonomisi ve kültür turizmi* bağlamında büyük bir hizmette bulunabilir. Dolayısıyla merkezi ülkemizde olmak üzere (sonraki aşamalarında yurtdışı merkezleri de açılmak suretiyle) bir *Nasreddin Hoca Enstitüsü* açmak zaruri hale gelmiştir.

1. Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Nasreddin Hoca

UNESCO'nun temel kuruluş amacı, *eğitim, bilim ve kültür* yoluyla dünya üzerinden savaşı, yoksulluğu, cehaleti ortadan kaldırmak ve tüm ulusların refah içinde barışçıl yaşamasını sağlamaktır. Söz konusu amaçla hareket eden UNESCO, ulusların sahip olduğu kültürel değerlerin bu yöndeki kullanılabilirliğini keşfetmiş ve 2003 yılındaki genel konferansında *Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi*'ni kabul etmiştir. Bu çerçevede UNESCO'nun temel amaçlarından biri de yerel ve ulusala ait *kültürel belleğin korunması, yaşatılması, geliştirilmesi ve sürdürülebilir* hale getirilmesidir. Bu maksatla ülkelerin kendilerine ait kültürel bellek envanterlerini oluşturmaları teşvik edilmiştir. Böylece dünyadaki kültürel mirası koruma ve geliştirme faaliyetleri ulusal ve uluslararası çerçevede yasal bir dayanağa sahip olmuştur. UNESCO, kültürel çeşitliliği ve çok renkliliği, bireyler ve toplumlar için büyük bir zenginlik kaynağı olarak görür. UNESCO'ya göre bu zengin kaynak, günümüz ve gelecek kuşakların yararı için *sürdürülebilir kalkınmanın temel bir gerekliliğidir* (Oğuz, 2013: 6). Bu sebeplerden dolayı Türkiye Cumhuriyeti Devleti de birçok ülke gibi

SOKÜM (*somut olmayan kültürel miras*) sözleşmesine taraf olmuş, bu organizasyonun yönetim organlarında yer almış ve kültürel mirasını geliştirerek koruyacağını tüm dünyaya ilan etmiştir.

Kültürel belleğimizin en kıymetli yapı taşlarından biri olan ve somut olmayan kültürel miras envanterimiz çerçevesinde koruma altına aldığımız değerlerimizden biri de Nasreddin Hoca'dır. UNESCO'nun kültürel mirasa sahip çıkma yaklaşım ve sözleşmeleri Nasreddin Hoca noktasında yapılacak olan iş ve işleyişleri hem kolaylaştırmış hem de bu faaliyetlerin önünü açmıştır. Nitekim UNESCO, 1996 yılını *Nasreddin Hoca Yılı* olarak ilan etmiş ve birçok etkinliğin yapılmasına zemin oluşturmuştur. Bu durum yeni fırsatların ve olanakların doğmasına, farklı projelerin geliştirilip desteklenmesine de olanak sağlamıştır. Bu vesileyle Nasreddin Hoca özelinde ortak kültürel bellek başta olmak üzere paylaşılan *deneyim, toplumsal kimlik* ve *tarihsel süreklilik* gibi hususlarda önemli bir envanter oluşturulmasının yolu açılmıştır (Özdemir, 2008: 13-14).

Nasreddin Hoca'yı somut olmayan kültürel miras açısından değerli kılan birçok husus vardır. Bunlardan birincisi ve belki de en önemlisi bu kültürel yaratmaların sadece yerel ve ulusal değil, aynı zamanda evrensel olması, daha açık bir ifadeyle *insanı her yönüyle kendine konu edinmesidir*. Nasreddin Hoca, Türk mizah belleğini farklı coğrafyalara taşımış ve buralarda kendi yerel dokusu içerisinde daha da zenginleşerek yaşam kabiliyeti kazanmıştır. Nasreddin Hoca bu yönüyle sadece Türk Dünyasının değil, aynı zamanda tüm insanlığın mirası ve kültürel belleği konumundadır. Nasreddin Hoca'nın bizlere armağan ettiği bu kültürel bellek, *farklı zaman dilimlerinde* insana ait tüm durum ve unsurları, motifleri, düşünceleri ve aktörleri yaşatmış bir zengin kaynak olarak karşımızda durmaktadır (Özdemir, 2008: 13). Nasreddin Hoca merkezi ve ekseninde ortak bir *mizah belleği* oluşmuştur ve bu bellek daha da zenginleşerek halen varlığını devam ettirmektedir. Nasreddin Hoca'yı değerli kılan bir bakıma insanlığa mal olmuş bu *kolektif mizah belleğidir* (Özdemir, 2008: 13). Dolayısıyla bu kültürel belleğin *korunması, yaşatılması, geliştirilmesi* ve *sürdürülebilir* hale getirilmesi noktasındaki tüm girişimler, projeler ve faaliyetler büyük bir öneme sahiptir. Çünkü Nasreddin Hoca belleği tüm insanlık adına sade bir mizah kültürü olmaktan çok daha fazlasıdır. Bu bellek aynı zamanda *tektipleşme* kaynaklı bir kültürel yozlaşma yaşadığımız günümüz dünyasında eğitsel, ahlaki, ailevi, sosyal, idari, siyasi, felsefi, tarihi, ticari, hukuki, edebi ve kültürel birçok alandaki sorunumuza çözüm reçetesi olabilecek potansiyele fazlasıyla sahiptir.

2. Kültür Diplomasisi Bağlamında Nasreddin Hoca

Kültürel diplomasi bir devletin kendi itibarını arttırmak, diğer ülkelerle sağlıklı iletişim kurmak ve başkaları üzerinde psikolojik üstünlük sağlamak amacıyla kimi zaman dolaylı kimi zaman da doğrudan kontrol ettiği bir dizi etkinlik ve faaliyet alanlarını tanımlamaktadır. Bir yönüyle de kültürel diplomasiyi "*sanat, bilim, eğitim, teknik gibi kültürel öğelerin ülkelerin itibarını arttırmak ve ortaklıklar kurmak amacıyla sunumu*" (Yağmurlu, 2019: 1184) olarak tanımlamak mümkündür. Buradaki etkinliklerin temel sacayaklarını kültürel faaliyetler çatısı altında *sanat, eğitim* ve *profesyonel ilişkiler* ağı olarak ifade edebiliriz. "*Kültürel diplomasi bir yanıyla kültürler arası etkileşime vurgu yaparken bir yanıyla da ulusların kendi içinde kabul gören kültürel öğelerini uluslararası*

camiaya bir norm olarak sunma çabasını içermektedir. Toplumlar bu farklılıkları kendi üstün ayrıcalıkları olarak uluslararası kamuoyuna sunma ihtiyacı duymaktadırlar (Yağmurlu, 2019: 1184)". Burada bir toplumun özellikle uluslararası düzeyde göstermek istediği en güzel, en başarılı, en dikkat çeken ve en değerli kazanımlarının neler olduğu ve bu değerlerin insanlık adına ne ifade ettiği sorusu akla gelmektedir. Kültürel diplomasinin tüm dünyada genel olarak başlangıç noktasını *dil ve kültür enstitüleri* oluşturmaktadır. Bu durum bile bize aslında ülkelerin kültür diplomasisi noktasında *insanlık için kıymetli gördükleri en değerli zenginliklerinin* dilleri ve kültürleri olduğunu açıkça göstermektedir.

Kültürel diplomasisi kavramı; bir yönüyle diyalog, uzlaşma, ittifak, hoşgörü, birlikte yaşama kültürü ve ortak alan gibi unsurlara vurgu yaparken bir yönüyle de hegemonya, dayatma, sömürge ve üstünlük kurma gibi unsurları kendi bünyesinde iki zıt kutup olarak barındırmaktadır (Yağmurlu, 2019: 1203). Burada kültürel diplomasisi kavramına yüklenen anlam, devletlerin bu türden faaliyetler çerçevesinde meseleye hangi niyetle yaklaştıklarına ve konuya ilişkin ne tür bir bakış açısına sahip olduklarına göre de şekillenmektedir. Fakat genel söylem üzerinden konu değerlendirilecek olursa kültür diplomasisi daha ziyade kültür ve sanat aracılığıyla ülkeler, toplumlar ve kültürler arasında diyalog ve karşılıklı iletişim temelinde dostluk ve barışı öncelemektedir. Bu sebepten ötürü devletlerin bu hususta belirledikleri stratejileri, kurumları ve uygulayıcıları olmalıdır. Üniversite, sivil toplum kuruluşları, özel ve tüzel kişiler yine bu süreçte en büyük destekleyici unsurlar olmalıdır. "*Kültür diplomasisinde kullanılan bir diğer yöntem ise insanlığın ortak eserleri olan köklü ve kadim kültür miraslarının yanı sıra medeniyetlerin üstün evrensel değerlere sahip unsurlarını kültürel zenginlik ve çeşitliliği ile ön plana çıkarmaktır.*"¹ Bu yöntem devletlerce en çok uygulanan pratiklerden biridir.

Yukarıda da ifade edildiği üzere devletlerin insanlık adına ortak değer olarak sunabileceği birçok figür vardır. Bizim en önemli kültür diplomasisi figürlerimizden biri de Yunus Emre'dir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kamu diplomasisi ve kültürel diplomasisi alanında hizmet vermesi amacıyla 2009 yılında kurduğu ve uluslararası ilişkiler alanında olumlu sonuçlarını görmeye başladığı kurumlardan biri de Yunus Emre Enstitüsü'dür. Yunus Emre gibi insanlığa mal olmuş ve ortak evrensel değerleri kendinde toplamış mizah kahramanımız Nasreddin Hoca da gerek temsiliyet gerekse ifade ettiği anlam dünyasıyla ülkemizin kültür diplomasisi noktasında faaliyet gösterebileceği önemli figürlerden biridir. Nasreddin Hoca kültürel belleğinin sanat, eğitim ve profesyonel ilişkiler noktasında bitmez tükenmez bir kaynak olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu bellek, Türk toplumunun insani ilişkiler düzeyini, kalitesini ve değerini dünya arenasına en seçkin ve özlü biçimde anlatabilecek potansiyele fazlasıyla sahiptir. Türk insanının misafirperverliği, merhameti, davranış alışkanlıkları, adalet ve hakkaniyete karşı olan inancı bu kültürel yaratmaların tamamında bir temel unsur olarak kendisine yer bulur. Özellikle yaratılanı Yaradan'dan dolayı sevme bakış açısının hâkim olduğu bu kültürel bellek, insanlığın muhtaç olduğu birlik ve beraberlik ruhu için çok kıymetli ipuçlarını kendi içerisinde barındırmaktadır.

¹ Konuyla ilgili bkz.: *Kültür Diplomasisi Komisyonu Raporu*, Şura Kitabı (III. Milli Kültür Şurası, 03-05 Mart 2017), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2017, s. 51-52.

3. Kültür Ekonomisi ve Turizmi Bağlamında Nasreddin Hoca

Günümüz dünyasında kültürün tüm yönleriyle ekonomik bir değere sahip olduğu keşfedilmiştir. “*Ticaret (inovasyon) temelinde sürekli yenilik ve farklılık, özgünlük temelinde kurgulanan ve işletilen son dönemdeki iktisadi sistem içinde kültür, çok önemli kaynak olarak kabul edilmektedir. Her türlü farklılık ve özgünlüğün yaratılabilmesi özellikle milli kültürün ve yöresel çeşitlendirmelerinin korunduğu ulusal kültürel belleklerden etkin bir şekilde yararlanmayı zorunlu hale getirmektedir* (Özdemir, 15: 2008)”. Ulusal kültürel belleğimizin en önemli yapı taşlarından biri olan Nasreddin Hoca bu bağlamda henüz keşfedilmemiş bir hazine olarak karşımızda durmaktadır. Öte yandan Akşehir ve Sivrihisar kendi bölgelerinde yaptıkları şenlik vb. etkinliklerle bu kültürel belleği “*tanıtma ve turizm*” çerçevesinde yaşatmaktadır. Fakat Nasreddin Hoca kültürel belleği özellikle kültür ekonomisi çerçevesinde ne *ana imge ne de diğer alt imgeler* noktasında yeterince çalışılmamış ve sektördeki payından hak ettiğini alamamıştır. Özellikle kültürel unsurların dijital platformlar üzerinden yaşatıldığı ve aktarıldığı günümüz dünyasında başta çizgi film, dijital çocuk oyunları, sinema, radyo ve televizyon programları, hediyelik eşya ve oyuncak sektörü gibi alanlarda yeterince özgün ve inovatif tasarım ve içerikler oluşturulamamıştır.

Nasreddin Hoca kültürel belleği daha önceden de vurgulandığı üzere özgün, inovatif tasarım ve içeriklerle yeniden keşfedilmeyi beklemektedir. Hem ana hem de alt imgeleriyle ulusal ve uluslararası mahiyette büyük bir potansiyele sahip olması, kültür ekonomisi alanında yapılacak çalışmaların önünü hızlı ve etkin bir biçimde açacaktır. Burada atılması gereken en büyük adımlardan biri de Nasreddin Hoca kültürel belleği alanında çalışacak uzman ve araştırmacılarının yetiştirilmesidir. Yetiştirilecek alan uzmanlarının Nasreddin Hoca imgesini kültürel, sosyolojik, felsefi, ekonomik, tarihi, eğitsel, ahlaki, siyasi vb. açılardan irdeleyerek alandaki yenilikçi bakış açılarıyla bu imgeyi ihtiyaca yönelik ve özgün bir biçimde yorumlamaları, tasarımları ve özellikle kültür ekonomisi noktasında değerli hale getirmeleri büyük bir öneme sahiptir. Dolayısıyla bu sahada çalışacak kişilerin farklı alanlardan olmaları, çok boyutlu düşünebilmeleri ve disiplinler arası çalışabilmeleri gerekmektedir. Böylelikle ortaya çıkacak yeni tasarım ve çıktılar bu kültürel belleğin yeniden keşfine ve fark edilmesine kapı aralayacaktır.

4. Nasreddin Hoca Enstitüsünün Kurulmasının Gerekeşi

Kültürün kamu diplomasisi içindeki önemini erken fark eden birçok ülke olmuştur. Bu ülkeler kültürlerini dünya üzerinde yaymaya dönük çalışmalarına günümüzde hala etkin bir biçimde devam etmektedir. Bu bakımdan *Fransa, İngiltere, Almanya ve Japonya* tarafından kurulan çeşitli enstitüler, kamu diplomasisinin en önemli kısmını teşkil eden kültürel diplomasinin uygulayıcıları olarak faaliyet göstermektedir. Kültürel diplomasi alanında faaliyet gösteren bu kuruluşların en önemli amacı, “*kendi dillerini yurt dışında öğretmek ülke kültürünü yurt dışında yaygınlaştırmak ve bu sayede kamu diplomasisini daha kolay yürütür hale gelmektir* (Ünalmiş, 2019:145)”. “*Dolayısıyla bu kuruluşların yaptığı her türlü eğitim faaliyeti de kültürel diplomasiyi tamamlayıcı mahiyette bir vazife yerine getirmektedir* (Ünalmiş, 2019:145-146)”. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, *kamu diplomasisi ve kültürel diplomasi* alanında çeşitli kurumlar kurmuş ve bunun, uluslararası ilişkiler alanındaki olumlu

sonuçlarını görmeye başlamıştır (Ünalmiş, 2019:146). Türkiye, 2009 yılında *Yunus Emre Enstitüsü*'nü hayata geçirerek kültürel diplomasi yarışına diğer ülkeler gibi kurumsal düzeyde katılım sağlamıştır. Vakıf statüsünde kurulan Yunus Emre Enstitüsü'nün amaçları, *2007 yılında Resmî Gazete*'de yayımlanan kanunla detaylı bir biçimde anlatılmıştır.²

Yunus Emre Enstitüsü'nün kurulması, bir diğer söylemle kuruma *Yunus Emre* isminin verilmesi tesadüfi değildir ya da bu, sıradan bir gerekçeye dayanmamaktadır. Bilindiği üzere Yunus Emre dil ve tefekkür sistemimizin en önemli şahsiyetlerinden biri olmakla birlikte çok farklı ideolojileri benimseyen kişilerin sahiplendiği çağlar üstü bir şahsiyettir (Tunç, 2007: 23). Yunus Emre, ortaya koyduğu fikir dünyası ve kullanmış olduğu arı Türkçesi ile çağları aşarak günümüze dahi evrensel mesajlar vermeye devam etmektedir (Tulum, 2021: 855). Birlikte yaşama kültürü, hoşgörü ve yaratılanı Yaradan'dan ötürü sevme düşüncesi Yunus Emre'de en yalın şekliyle kendine yer bulur. Yunus Emre bu vasıflarından dolayıdır ki, yerelden ulusala, ulusaldan evrensele uzanan süreçte sadece Anadolu coğrafyasında değil, tüm dünyada bilinen ve anılan bir değerdir. UNESCO bu bağlamda, milletler arası yakınlaşma ve hoşgörüü geliştirmek için üye devletlerin evrensel öneme sahip kişilerini, anma ve kutlama yıl dönümleri kapsamına almaktadır. UNESCO, bahsi geçen özelliklerinden dolayı Yunus Emre'yi, 1991'de, doğumunun 750'nci yıl dönümünde "Yunus Emre Sevgi Yılı" temasıyla anma programına dâhil etmiştir. UNESCO yine Yunus Emre'yi, 2021 yılında, Yunus Emre'nin vefatının 700'üncü yıl dönümü münasebetiyle anma ve kutlama programı listesine almıştır.

Tıpkı Yunus Emre gibi Nasreddin Hoca da kültürel belleğimizin önemli yapı taşlarından biridir. Balkanlarda (Bulgaristan, Bosna Hersek, Sırbistan, Hırvatistan, Macaristan, Romanya, Makedonya, Yunanistan), Irak'ta, Suriye'de, Kıbrıs'ta, Kafkasya ve Azerbaycan'da, Kumuklar'da, Karaçay ve Malkar Türklerinde, Karakalpaklarda,

² Bu kanuna göre Yunus Emre Enstitüsü'nün amaçları şu şekildedir:

"a) Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak, Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak için yurt dışında kültür merkezleri kurulmasını ve işletilmesini sağlamak. b) Türkiye, kültürel mirası, Türk dili, kültürü ve sanatı konularında yurt dışında ücretli veya ücretsiz eğitim vermek veya verdirmek, bu alanlarda sertifika vermek, verilmesini sağlamak. c) Türkiye, kültürel miras, Türk dili, kültürü ve sanatına ilişkin yurt içi ve yurt dışındaki bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak için araştırmalar, etkinlikler yapmak veya yaptırmak, yurt içinde ve yurt dışındaki üniversite ve sivil toplum örgütleri, ilgili diğer gerçek ve tüzel kişiler ile ortak projeler yürütmek ve yazılı ve görsel medyada süreli veya süresiz yayınlar yapmak veya yaptırmak. ç) Yurt dışında benzer kuruluşlar ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak. d) Yurt içi ve yurt dışında bu Kanunun amacını gerçekleştirmek için araştırma-geliştirme ile ilgili kurum ve kuruluşlarla ve bilgi bankalarıyla iş birliği yapmak, toplanan bilgileri dünyanın istifadesine sunmak, tanıtma büroları, enstitü ve dokümantasyon merkezleri kurmak. e) Türkiye'yi, kültürel mirasını, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmaya ilişkin etkinlikler hakkında yurt içinde kişi ve kuruluşların bilgilendirilmesi, katılımın sağlanması ve yönlendirilmesi için gerekli çalışmaları yapmak. f) Bu Kanunun amaçlarını gerçekleştirmek için; Vakfa ve kuruluşlarına sivil toplum örgütlerinin ve üniversitelerin katılımını sağlamak, kültür, sanat, eğitim alanlarında kurulmuş vakıflarla veya derneklerle iş birliği yapmak, bu alandaki akademik çalışmalara aynî veya malî destek sağlamak. g) Türk dilinin, kültürünün ve sanatının tanıtımına ilişkin yarışmalar düzenlemek ve ödüller vermek. ğ) Kültür Merkezlerinin kurulmadığı yerlerde bu Kanunun amaçlarının gerçekleşmesi için yurt dışında faaliyet gösteren diğer kamu kurum ve kuruluşları ile birlikte çalışmalar yürütmek (Erişim Tarihi, 14.08.2022: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070518-3.htm>)".

Kazan'da, Gagavuzlar'da, Başkurdistan'da, Çuvaşlar'da, Altay ve Hakaslar'da, Türkistan Alanında, Kazakistan'da, Özbekistan'da, Türkmenistan'da, Kırgızistan'da ve dünyanın daha birçok bölgesinde bu kültürel belleğin izlerini takip etmek mümkündür. Bugün Ermeni sözlü ve yazılı kültüründe bile Nasreddin Hoca'nın izlerini takip etmek pekâlâ mümkündür (Öncül & Çaykırın, 2019: 1173). Nasreddin Hoca kültürel belleğinde din, dil ve ırk ayrımı gözetilmeksizin insanoğlunun barış ve ortak değerler etrafında birlikte yaşamasını hedefleyen mesajlar verilmiştir. Nasreddin Hoca kültürel belleğinin en önemli işlevlerinden biri de her anlamda ve her alanda, toplumun inanç, değer, sosyal, felsefi, ekonomik, siyasal ve yönetim yapılarıyla ilgili aykırı gelişmelere, durumlara, eylemlere, tutumlara karşı hiçbir şeyden çekinmeksizin tatlı ve sert bir söylem içinde eleştiri görevini yerine getirmesidir. Bir bakıma bu tür içine giren sözel kompozisyonlara, *sözel eleştiri metinleri* de demek mümkündür (Yıldırım, 1997: 57-58). Nasreddin Hoca kültürel belleğinde kıssadan hissenin izdüşümü olarak ortaya çıkan gülme sadece sıradan bir refleks değildir. Bu, bilinçli ve mesaj içeren bir gülmedir. Gülen kişi bu yolla kendini ve karşısındakini belli bir hoşgörü atmosferi içinde hicvederek yargılar, yine hoşgörü ve empati ile çözüme bağlar. Bu durum, kültürel bellek taşıyıcısı toplumun ya da toplumların kendileriyle barışık olduğunu, komplekslerinden arındığını, kendi eksikliklerinin farkına varıp buna gülebildiğini göstermektedir. Kişinin dolayısıyla toplumlum eksikliklerini fark etmesi, buna gülebilmesi ve bununla ilgili çözüm üretmeye çalışması sağlıklı bir zihnin sonucudur (Kırman, 318: 2005). Zaten bir yönüyle bu kültürel bellek hazinesini değerli kılan da bu yönüdür.

Yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı Nasreddin Hoca kültürel bellek hazinesinin yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtılması ve insanlık adına bu zenginlikten başta kültürel, sosyal, eğitim, iletişim, medya, psikoloji, felsefe, mizah, çocuk ve gençlik çalışmaları alanlarında istifade edilmesi amaçlanmalıdır. Bu bağlamda kurulması teklif edilen *Nasreddin Hoca Enstitüsü* çatısı altındaki faaliyet ve amaçlar kapsamında Türkiye'yi, Nasreddin Hoca kültürel belleğini, Türk dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak en birinci hedeflerden biri olmalıdır. Yine *Nasreddin Hoca Enstitüsü* çatısı altında özellikle insani ve toplumlararası iletişim dilinin yeniden kurgulanması çalışmaları akademik ve bilimsel bakış açısıyla yeniden şekillendirilmelidir. Özellikle enstitü bünyesinde *dil, iletişim, mizah* ve *medya* üzerine yapılacak çalışmalar ön plana çıkarılmalıdır. Türkiye'nin diğer ülkeler ile dostluğunu geliştirmek, kültürel alışverişini artırmak için yurt dışında Nasreddin Hoca Kültür Merkezleri kurulmasını ve işletilmesini sağlamak yine enstitünün en önemli faaliyet alanlarından biri olmalıdır. Nasreddin Hoca'nın kültürel miras olarak tanınırlığını arttırmak üzere stratejiler belirlemek ve uygulamak; buna yönelik ürün, eser ve hizmetlerin tasarımına ve sunulmasına katkı yapacak projeler yapmak/yaptırmak; enstitünün faaliyet alanları ile ilgili ulusal ve uluslararası eğitimler ve sertifika vermek, kurslar düzenlemek, gibi birçok çalışma yürütülmesi hedeflenmelidir.

Kurulması noktasında teklifte bulunan *Nasreddin Hoca Enstitüsü*'nün en önemli kuruluş amaçlarından birini çocuklar ve gençler oluşturmaktadır. Ülkemizde neredeyse birçok üniversite çatısı altında kurulan çocuk üniversitelerinde yeni eğitim metotları ve yöntemleri geliştirilerek çocukların daha sağlıklı bireyler olarak yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Özellikle çocukların ve gençlerin eğitiminde kullanılan

içeriklerin kişisel gelişim açısından mercek altına alındığı günümüz koşullarında gerek iletişim gerekse geleneksel kültürün gelecek kuşaklara doğru aktarımı noktasında Nasreddin Hoca kültürel belleğinin önemli bir kültür taşıyıcısı olduğunu ifade etmek mümkündür. Dijital kültür ortamında oyunların, animasyonların, filmlerin ve diğer içeriklerin oluşturulmasında en büyük ilham kaynaklarından biri Nasreddin Hoca kültürel belleği olması gerekirken bu alanda birkaç proje dışında kayda değer çalışmanın olmaması üzüntü vericidir. Kendi öz kültürel yaratmalarından ve kaynaklarından ilham almanın milli kimlik oluşturmada ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Kendi çocuklarına ve gençlerine özellikle erken yaşlarda her alanda milli düşünüş ve duruşun kazandırılması noktasında bu sözlü gelenek yaratmalarının dijital platformlarda, televizyon kanallarında ve diğer yayın organlarında doğru bir şekilde kullanılması büyük bir öneme sahiptir.

Çocuk ve gençlik çalışmaları bağlamındaki tüm alanlarda Nasreddin Hoca kültürel belleğinin özellikle bilimsel metotlarla başta üniversiteler, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından yeniden ve daha dikkatli bir biçimde incelenmesi gerekmektedir. Yine başta TRT ve diğer ulusal kanalların, Nasreddin Hoca kültürel belleği ekseninde yapacakları projelerin genç kuşağa aktarılması önemli bir boşluğu dolduracaktır. Kurulması teklif olunan *Nasreddin Hoca Enstitüsü* ile burada ifade edilen tüm çalışmaların koordine edilmesi, Nasreddin Hoca tipinin başta animasyon, oyun, sinema, dijital platformlar ve televizyon ekranlarında kendine yer bulması ve uluslararası düzeyde tanıtılması mümkün hale gelecektir. Yapılacak bu çalışmalar aynı zamanda ülkemizin animasyon ve çizgi film sektöründeki kabiliyetlerini de geliştirecektir. Doğal bir kültürel yaratma olan Nasreddin Hoca imgesi ile diğer alt imge çalışmalarını oluşturmak böylelikle daha planlı, daha etkili ve daha sonuç odaklı bir hale gelmiş olacaktır.

Sonuç

Türk kültürünün zengin bakış açısıyla beslenmiş ve Türkçenin engin ifade gücüyle hayat bulmuş kültürel bellek ürünleri dün olduğu gibi bugün de insanlık adına yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde istifade edilmesi gereken büyük bir birikim olarak karşımızda durmaktadır. Bu birikimden somut olmayan kültürel miras, kültür ekonomisi ve kültür diplomasisi açısından daha fazla yararlanmanın yolları aranmalı ve bu sahadaki çalışmalara daha çok kaynak ayrılmalıdır. Anadolu topraklarında yetişmiş, tarihi süreç içerisinde filizlenerek dünyanın dört bir yanına dal budak salmış Nasreddin Hoca, Türk kültür değerlerinin dinamizmi ve yaygınlığı içerisinde kendini güncelleyerek varlığını geleceğe taşımıştır. Böylesi bir değere sahip olmak Türk milleti adına büyük bir şanstır. "*Edebiyat genel manada hayatı temsil eder, hayat ise sosyal bir gerçektir. Edebi eserler, sosyal olayların ifadesi ve vesikalarıdır* (Wellek & Warren, 1983: 120-136)". "*Sanatta, edebi eserde yaşayan duygu şahsi değildir. O sanatkarın içinde yaşadığı toplumun ortak duyularıdır* (Eliot, 1983: 208)". Yakın zamanda UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsilî Listesi'ne dahil edilen Nasreddin Hoca Fıkraları Anlatı Geleneğini bu bağlamda değerlendirecek olursak, hayata dair birçok ipucunu yakalama imkânı doğacaktır. Böylesi zengin bir kültürel birikimin, kurulması noktasında teklifte bulunduğumuz *Nasreddin Hoca Enstitüsü* çatısı altında yapılacak çalışmalar, projeler ve faaliyetler ile daha da kıymetlenecek ve insanlık adına daha işlevsel bir boyut kazanmış olacaktır. Yozlaşan ve tektipleşen sosyokültürel

hayatımıza Nasreddin Hoca kültürel belleğinin katacağı değer ve kılavuzluğa her zamankinden daha çok ihtiyaç duyduğumuz aşikârdır.

KAYNAKÇA

Eliot, T. S. 1983. Edebiyat Üzerine Düşünceler, çev. Sevim Kantarcıoğlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Kırman, Ü. D. 2005. “*Nasreddin Hoca Fıkralarında Eksikliğe Dayalı Gülmeceyi Yaratan Karşıtlıklar*”, I. Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bilgi Şöleni, 6–7 Temmuz, Akşehir, s. 318-335.

Oğuz, M. Öcal 2013. “*Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras*”, Milli Folklor, Yıl 25, Sayı 100, s. 5-13.

Öncül, Kürşat & Güzin Çaykırın 2019. “Ermenistan’da Nasrettin Hoca Algısı ve Açıklamalı Kaynakça”, AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Cilt: 7, Sayı 16, s.1169-1177.

Özdemir, Nebi 2008. “*Kültürel Ekonomik İmge Olarak Nasreddin Hoca*”, Milli Folklor, Yıl 20, Sayı 77, s. 11-20.

Tulum, Günay 2021. “*Yunus Emre’de Makro Ölçekte Ritim*”, Söylem Filoloji Dergisi, C. 6, Sayı: 3, s. 832-857.

Tunç, Gökhan 2007. “*Fakelore Kavramı Merkezinde Yunus Emre*”, Milli Folklor, Yıl 19, Sayı 75, s. 17-23.

Ünalmiş, Ahmet Nafiz 2019. “*Yumuşak Gücün Tesis Edilmesinde Kültürel Diplomasinin Önemi ve Bir Uygulayıcı Olarak Yunus Emre Enstitüsü*”, Bilig - Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Güz, Sayı 91, s. 137-159.

Wellek, René & Austin Warren 1983. Edebiyat Biliminin Temelleri, çev. Ahmet Edip UYSAL, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Yağmurlu, Aslı 2019. “*Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi*”, Selçuk İletişim, 12 (2), s. 1182-1210.

Yıldırım, Dursun 1997. “*Sözel Eleştiri Türü ve Nasreddin Hoca Bildirileri Üzerine Birkaç Söz*”, Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 57-58